Naturvernforbundet

Oslo, 16.10.2026

Innspill til ny Stortingsmelding om laks, sjøørret og sjørøye.

Naturvernforbundet vil med dette gi et første innspill til dette viktige arbeidet. Vi positive til at de ville laksefiskene skal få en Stortingsmelding. Vi vil påpeke at det er på høy tid siden bestands-situasjonen for våre tre ville laksefisker, laks, sjøørret og sjørøye er i en kritisk situasjon. Dette omfatter ikke bare de tre artene, men også artenes genetiske variasjon, levesteder, tilhørende artsmangfold og økosystemfunksjoner.

Får våre ville laksefisker bedre forhold, forbedrede livsmiljøer og god bestandsutvikling er det en indikator på at også annet tilhørende artsmangfold og økosystemfunksjoner får det bedre. Derfor mener vi det er avgjørende at meldingen tar tak i overordnede økosystem-utfordringer og at omfattende tiltak sikres og iverksettes gjennom en helhetlig og overordnet økosystembasert forvaltning som kommer hele artsmangfoldet og økosystemene til gode.

Det er trist at vi har kommet i den situasjonen vi nå står i. Både når det gjelder den tragiske situasjonen til våre ville laksefisker, men også for belastningen som vi påfører deres leveområder og annet biologisk mangfold i elver og bekker, kystvann, fjorder og hav. Naturregnskapene for disse økosystemene og artene går i minus. Dette må endres raskt slik at vi kan forbedre tilstanden til laks, sjøørret og sjørøye og deres levesteder.

Det er likevel gledelig at lokale ildsjeler på dugnad greier å snu den dårlige utviklingen i enkelte elver og bekker. Kalking, fjerning av vandringshindre, bygging av toveis fiskepassasjer, restaurering av kantsoner og gyteområder, bekkeåpning, bekjempelse av fremmede arter og andre biotopforbedrende tiltak viser at det går å restaurere natur og gjenskape økologisk fungerende leveområder. Det sitter mye kunnskap både hos lokale dugnadsaktører, fagfolk, forskere, Statsforvaltere og frivillige idealister. Deres engasjement og kunnskap må tas inn i dette arbeidet.

<u>Naturvernforbundet vil særlig påpeke:</u>

- Vi har allerede veldig mye god kunnskap, både om økosystem, arter, trusler og virksomme tiltak. Ikke minst gjelder dette ville laksefisk, der norsk forskning og overvåking er helt i verdenstoppen. Vi har nok kunnskap til å kunne iverksette mange raske og gode tiltak. Her er det miljømyndighetens og politikernes ambisjoner og vilje som er avgjørende for om vi skal lykkes.

- Stortingsmeldingen må tørre å peke på de næringsaktørene som utgjør reelle og godt dokumenterte trusler mot ville laksefisk og deres levesteder. Dette må omfatte både historisk påvirkning og nåtidspåvirkning. Hver enkelt næringsaktør må erkjenne sine egne påvirkninger. Samtidig er det avgjørende at det sikres svært god koordinering for å få med relevante sektordepartementer og tilhørende næringsaktører om arbeidet skal lykkes. Det er god

Post- og besøksadresse: Mariboes gate 8, 0183 Oslo | Tlf. +47 23 10 96 10
e-post: naturvern@naturvernforbundet.no | Internett: www.naturvern.no | Bankgiro: 7874.05.56001 | Org.nr.: 938-418-837

kunnskap om at for eksempel oppdrett, vannkraftutbygging, jord- og skogbruk samt veibygging er store påvirkere som truer artene og levestedene deres på ulike måter. Det er derfor helt avgjørende at et felles løft både aksepteres, respekteres og at tiltak iverksettes gjennom god koordinasjon der alle aktører deltar med full tyngde – hvis vi skal lykkes.

- De miljøpolitiske ambisjoner må settes høyt i meldingen. Den må tørre å foreslå tiltak som virker godt nok til å redde arter og livsmiljøene. Vi mener det vil være avgjørende at Klima- og miljødepartementet tar et tydelig og overordnet ansvar for arbeidet samt koordineringen og iverksettingen av tiltakspakkene i det videre arbeidet.

- Vi mener de viktigste hovedgrepene må være (1) å styrke vern og beskyttelse, (2) stanse påvirkning som skaper fortsatt forringelse og (3) øke innsatsen for å reparere det som er ødelagt.

- Det er store genetiske ulikheter mellom de ulike bestandene av ville laksefisk. Særlig er det godt kjent at laks kommer tilbake til sin fødeelv for å gyte og at hver bestand dermed er genetisk unik. Det samme gjelder også sjøørret og sjørøye. Allerede er minst 45 delbestander av laks utryddet men også mange delbestander av sjøørret og sjørøye er allerede utryddet. I tillegg er svært mange delbestander truet, sårbare eller betydelig redusert. Målene i naturavtalen og i naturmangfoldloven legger til grunn at både genetisk-, arts- og økosystemmangfold skal ivaretas. Hvis vi mister flere genetisk unike delbestand så mister vi genetisk og biologisk mangfold i strid med naturmangfoldloven og naturavtalen.

- At Stortingsmeldingen om ville laksefisk også må omhandle og sikre gode nok bevaringstiltak for våre to helt unike, relikte laksestammer. Det er **namsblanken** som finnes i øvre deler av Namsen i Trøndelag og **byglandsbleke** i Agder. Begge er genetisk og økologisk unike bestander av laks (*Salmo salar*). Historisk sett skjedde dette etter siste istid for om lag 10000 år siden. Da ble gjenstående laks i øvre deler av vassdragene isolert og blitt stasjonære bestander som siden har levd hele sitt liv i ferskvann. Store fosser nedstrøms hindrer ny laks å vandre opp til de delene av vassdragene der de relikte artene har utviklet sine unike livsstrategier.

Fra artsfokus til økosystemfokus

Helhetlig økosystembasert forvaltning. Naturvernforbundet mener meldingen må greie å løfte blikket fra artsfokus og til økosystemfokus. Det må legges til rette for å iverksette en helhetlig økosystembasert forvaltning, som både styrker de ville laksefiskene og deres bestander, men også levestedene deres og artene de lever sammen med og økosystemfunksjonene i de ulike livsmiljøene der artene lever. Vi minner i så måte om naturmangfoldlovens § 5 (forvaltningsmål for arter): «Målet er at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Så langt det er nødvendig for å nå dette målet ivaretas også artenes økologiske funksjonsområder og de øvrige økologiske betingelsene som de er avhengige av».

Faglig sett er dette basis for en helhetlig økosystembasert forvaltning. Denne tilnærmingen må derfor få virkning slik at alle påvirkere tar reelt ansvar og at ambisjonene heves betydelig slik at det settes inn

tiltak som får raskest mulig og best virkning både for artene og økosystemene. Vi har allerede nok kunnskap til å sette inn ambisiøse og virksomme tiltak. Det er viljen og ambisjonene som mangler. Det er liten vits å restaurere viktige deler i et vassdrag hvis det meste av smolten likevel dør i lusebeltet på vei ut til havet. Og det hjelper lite med gode tiltak som sikre gytebestandsmål i elva hvis yngelen fryser inne på grunn av at det er alt for lite vann i elva vinterstid.
Forbedres tilstanden og leveområdene for laks, sjøørret og sjørøye så vil også mange andre arter få det bedre. Naturvernforbundet forventer derfor at meldingen på alle måter kan bli et vendepunkt både for artene, de økosystemene de lever i og det tilhørende biologiske mangfoldet.

Vassdrag, kystvann og fjorder er livsviktige økosystemer for artene. Her finnes det mange naturtyper og arter som er truet og rødlistet. Oppdrett, energi, jord- og skogbruk, transport og annen industri samt klimaendringer er noen av de største truslene og påvirkerne. Påvirkninger og inngrep fra disse truer artsmangfold, forringer vassdrag, fjorder og kystvann og reduserer langsiktig levedyktighet for mange arter – inkludert ville laksefisker.

Naturvernforbundet mener arbeidet må sikre god involvering og reell medbestemmelse inkludert alle i frivillig sektor. Naturvernforbundet både sentralt og lokalt besitter relevant kompetanse og vil bidra med faglige innspill i det videre arbeidet med Stortingsmeldinga. Vi ønsker at arbeidet tilrettelegges for særlig å ivareta lokal involvering og kunnskap. Vi vil også framheve at arbeidet må være transparent gjennom full åpen for å sikre tilstrekkelig troverdighet til sluttproduktet.

Samhandling er avgjørende

En hovedutfordring i arbeidet og oppfølging av tiltakspakker er å få alle næringer og sektordepartementer til å akseptere den omfattende kunnskapen som våre internasjonalt anerkjente arts- og økologiforskere har på området, for eksempel i NINA og kompetansen i Vitenskapelig råd for villaksforvaltning (VRL). Og de må erkjenne sine negative miljøpåvirkninger. Det er behov for at alle relevante sektordepartementer og næringer tar mye mer ansvar og akseptere tiltak som kanskje også svir økonomisk. Den samlede belastningen på artene og økosystemene må reduseres. Utfordringen er å pålegge de riktige påvirkerne et betydelig høyere miljøansvar og tiltak som virker. Og at dette koordineres gjennom samordnete tiltak som optimaliserer virkning.

Innenfor de ulike sektorene så kjenner vi allerede til en rekke faglig velkjente tiltak som hjelper mye. Gjennom god samordning kan en del av disse tiltakene pålegges raskt. Noen er allerede virksomme og må videreføres. Andre kan iverksettes men må implementeres over noe tid:

- **Verna vassdrag må forbli verna.** Vi mener det må være forbud mot ødeleggelse og inngrep i disse. Her viser vi til tidligere innspill fra Naturvernforbundet som vi kan ettersende. Vi emner også at en del inntilliggende natur må supplere verna vassdrag for å forsterke effekten av vassdragsvernet. Særlig bør dette omfatte trua naturtyper og naturtyper som betyr særlig mye for å forsterke vassdragets økosystemfunksjoner. Flommarkskoger, sump- og myrvegetasjon samt intakte naturskoger langs verna vassdrag er av vesentlig økologisk betydning å få innlemmet i vernet. Det vil forsterke landskapsøkologiske sammenhenger, opprettholde/gjenopprette konnektivitet i vassdragene og gi positive effekter i landskapet i et helhetlig økosystembasert forvaltningsperspektiv.

- **Mer vern.** Vern er den aller beste og mest effektive metoden for å bevare arter og deres levesteder. Vi mener at både flere vassdrag må vernes og at større arealer i kystvann og fjorder må vernes i tråd med naturavtalens mål om 30 % vern og bevaring. I denne meldingen

kan man benytte anledningen til å etablerer sterkere vern av kystvann og fjorder og prioritere områder av særlig viktighet for anadrom laksefisk.

- **All oppdrett inn i utslippsfrie anlegg.** Det er behov for kraftig reduksjon av den enorme luseproduksjonen fra oppdrett som jf. forskning (VRL) utgjør den største trusselen mot ville laksefisker i dag. Luseproblematikk og reduksjon av generell biologisk og kjemisk forurensing fra oppdrett er særdeles viktige forhold som meldingen må ta tak i. Det er svært viktig at meldingen adresserer alle sider ved dagnes oppdrett og de problemer dette påfører, inkludert lus. På tema som omhandles som oppfølging av Havbruksmeldingen forventes det også særlig god samhandling siden dette dreier seg om de aller mest akutte truslene mot ville laksefisk. Også her har Naturvernforbundet gitt grundige innspill i ulike sammenhenger de siste årene som kan oversendes hvis ønskelig.

- **Industriavrenning og forurensing til vassdrag, kystvann og fjord må reduseres og stanses.** Meldingen må også synliggjøre behovet for at myndighetene må tørre å stå mot ny industri som krever utslipp til vassdrag. Eksempelet her kan være Follum fabrikker og skognæringen som presser hardt for treindustri med uakseptable utslipp til vassdrag som både vil berøre naturreservater og ende opp i Drammensvassdraget og Oslofjorden. I slike saker må myndighetene kreve utslippsfri industri.

- **Avrenning av næringsstoff/humus fra jord- og skogbruk må reduseres betydelig.** Herunder kommer både kantsoneproblematikk, flatehogst med potensielt stor avrenning til vassdrag og gjødsling/gjødsel fra jordbruksaktiviteter må strammes inn med klare forslag til tiltak i meldingen. Innspill fra tidligere prosesser kan ettersendes.

- **Fremmede arter.** Dette er et av de fem store truslene mot natur og arter både globalt og nasjonalt, og som også har stor relevans i dette arbeidet. Pukkellaks er et eget tema som må adresseres tydelig. Her er det allerede etablert en del rutiner, koordinering og infrastruktur og dette må ivaretas og forsterkes etter behov. Naturvernforbundet mener målet må være mest mulig utfisking av pukkellaks i vassdrag der denne opptrer. Samtidig trengs noe mer forskning på økologiske konsekvenser og dette bør løftes fram i meldingen. Overvåking er også viktig fordi vi greier aldri å fjerne problemet helt samtidig som arten trolig vil ekspandere til stadig nye vassdrag. Vi vil samtidig peke på at det også er en rekke andre fremmede arter med høy (HI) og svært høy (SE) økologisk risiko i vassdrag, kystvann og fjorder.

- **Pålegg om identifisering av behov for og bygging av toveis fiskepassasjer.** Naturvernforbundet har avdekket store kunnskapshull hos kraftverkseiere og myndighetene angående kraftverk som har turbiner som dreper mye nedvandrende fisk, både ville laksefisk og ål. Vi ber om at både identifisering av problemet og krav om tiltak må løftes fram i Stortingsmeldingen.

Forsterk eksisterende virkemidler

Både naturavtalen, naturmangfoldloven, vannforskriften og annet lovverk må brukes mye mer aktivt til det beste for ville laksefisker og for å stanse naturtap. Flere forskjellige virkemidler kan derfor gjennom meldingen forsterkes for å virke mye bedre enn de gjør i dag. Vi mener disse må legges til rette for å prioritere tiltak tilpasset naturens behov, ikke næringenes behov.
Naturvernforbundet vil trekke fram noen eksisterende virkemidler som vi mener kan brukes langt mer målrettet for å for bevare de ville laksefiskene og forbedre deres livsmiljøer.

- **Nasjonale laksevassdrag og laksefjorder** – må få mye sterkere og reelle bevaringsfunksjoner. Må brukes aktivt til beste for naturen.

- **Restaureringsplan for vassdrag** iverksettes med høyere miljøambisjoner

- **Naturmangfoldloven** §§ 4-12 må gis reelt økologisk innhold og brukes. Særlig viktig er § 5 om å sikre artene langsiktig levedyktighet og ivareta artenes økologiske funksjonsområder og § 10 om samlet belastning må gis reelt innhold.

- **Prioriterte arter og utvalgte naturtyper.** Naturmangfoldloven har også bestemmelser om «prioriterte arter» (§§ 23-24) og «utvalgte naturtyper» (§§ 52-56). Dette er virkemidler ment for å snu en farlig negativ utvikling for arter og natur. Bestemmelsene må brukes aktivt for å bedre tilstanden for ville laksefisk. Hvordan naturmangfoldloven mer presist skal brukes for å bevare artene og levestedene må adresseres tydelig i meldingen.

- **Vannforskriften** som sier at forringelse av vannforekomster er forbudt må faktisk brukes slik EUs vannrammedirektiv er definert. Vannforskriften skal også sikre økologiske forbedringer for ferskvann, kystvann og fjorder og må brukes for å stanse aktiviteter som forringer vannforekomster. Dette vil ha positiv innvirkning på ville laksefisker og deres levesteder. Her er det viktig med god samhandling med arbeidet som gjøres med de regionale vannforvaltningsplanene.

- **Vilkårsrevisjoner** må brukes mer aktivt for å forbedre økologisk tilstand i utbygde vassdrag. Konsesjonsløse kraftverk generelt må pålegges å innføre oppdaterte og moderne miljøkrav. Som et første skritt kan alle slike med anadrom fisk prioriteres.

- **Bruke eksisterende lovverk enda mer aktivt** for naturen. Med naturen som utgangspunkt kan man bruke dagens lover til å redusere biologisk og kjemisk forurensing fra oppdrett, annen industri, jordbruk og skogbruk.

- **Statsforvalteren** som instans må få økte midler og mer tydelig myndighet for å sikre at kantsoner langs vassdrag forvaltes slik at de økologiske funksjonene opprettholdes eller forbedres. Økologisk funksjonelle kantsoner er svært viktige også for anadrom fisk og økosystemfunksjoner i elva og må defineres faglig, ikke av de enkelte næringene. For eksempel er skogbrukets PEFC-standard for svak og med for mange dispensasjonsmuligheter som muliggjør at ødeleggende hogst i kantsonene i dag er lovlig. Vi mener det meldingen må synliggjøre kantsonenes naturverdi og at dagens praksis må erstattes av en faglig forbedre veileder for å unngå at vassdrag forringes. Naturvernforbundet kan gjerne bistå med faglige innspill til en slik forbedring. Vi vil også minne om at naturlige og økologisk stabile kantsoner er svært viktige også i forhold til flom og annen risikoberedskap for samfunnet generelt. Vi vil også påpeke at Statsforvalterens må gi større myndighet til å kunne bruke innsigelser på saker som berører ville laksefisker og deres leveområder. Det bør også utarbeides veiledere og nasjonale retningslinjer som strammer inn skjønnet og gjør det lettere for Statsforvalter å kunne gi innsigelse på inngrep som beviselig er negative for ville laksefisk.

Vi vil understreke at dette ikke er en fullstendig oppsummering tematiske elementer og muligheter som vi mener må iverksettes. Naturvernforbundet ønsker å være en aktør også i det videre arbeidet med meldingen. Vi vil gi både nye og utfyllende innspill og vi stiller oss også til disposisjon både for møter, tematiske utdypninger og andre kunnskapsbaserte innspill videre underveis i dette viktige arbeidet.

Mvh Naturvernforbundet

Arnodd Håpnes, fagleder